

Epheszoszi Hérakleitosz tévedése

Történt egyszer Szabadkán, e szecessziós városban, egy fölöttébb különös eset egy nyáreleji vasárnap délután, a húszas évek közepén. Az egyik városszéli futballpályán, amely libalegelőre inkább hasonlított, mint sporttelepre, sorsdöntő meccsét vívta az állami támogatású Vasút FK, amelyben akkor még messzi földről betelepített hegyvidékiek rúgták a bőrt, az ellenfelük meg a hazai pályán játszó Jaszibara SC volt, amelynek játékosai önmagukat finanszírozták szerény zsebpénzükből, lévén mindannyian diákok: gimnazisták, kereskedelmisek, ipari tanulók. A Vasútnak győznie kellett, akkor bajnokságot nyer, és felkerül a harmadik osztályba, a Jaszibara a dicsőségért játszott. Fel már nem juthatott, ki sem eshetett, mert ebből az osztályból kiesni nem is lehetett. Fickándoztak a nebulók, de a gólokat az állami csapat rúgta, negyedóránként egyet, így az első félidő végén éppen 3:0-ra vezettek, tehát eldöntöttnek látszott a bajnoki cím és a feljutás kérdése. Szilveszter úr, az asztalosmesterség nagy művésze, szenvedélyes szurkolója volt a kültelki csapatoknak, különösen kedvelte a Jaszibarát, mert e csapatnak más gazdagsága sem volt, mint a szurkolók szeretete és a játékosok egymás közti barátsága. Szilveszter úr, a különc temetkezési vállalkozó, a Funero Koporsógyár alapítója, mindig magával vitte nevelt fiát a kültelki meccsre, szokja a léghört a gyerek, mert lelki szemei előtt a kis kakukkfióka egyszer egy ilyen diákcsoportban rúgja majd a bőrt. Ez esetben is ott álldogált Misike az apja mellett, s ahogy abba hagyták a játékot a csapatok, a gyerkőc odakiáltott a zöld mezés diákoknak, hajrá, fiúk! Győzzeteeeeeek! – A gyerek mellett álló Rozmayer úr, a szabó, a kecskék szakszervezetének bizalmija, egy fölöttébb hangos úr, nevetni kezdett a kisfiú megnyilatkozásán, csak úgy rengett a hasa, belevörösödött a képe a nagy nyihogásba. – Ezek, kisfiam? – kérdezte végül, és levegőért kapkodott a malacképű, hatalmas ember, ezek? Ezek a nyámnyilák kapnak még vagy ötöt! – Nononono, Rozmayer úr, csitítgatta a túmestert Funero úr, ha akarnának, győzhetnének a diákok. Én úgy látom. – Vak ember ne beszéljen arról, hogy mit lát! – szellemeskedett a szakszervezeti funkcionárius. Szilveszter úr visszanyelte dühét, és nyugodt hangon kérdezte a szabót,

BALOGH ISTVÁN (1946) költő, író, újságíró. Legutóbbi könyve: *Titokajtó kilincse* (2021).

fogadunk? – Fogadunk?! Mire?– nyerített Rozmayer úr. – A Jaszibara győzni fog, jelentette ki hősünk. – Állom, mondta Rozmayer úr. Tíz liter buckai kadarka meg Hajo tamburásai! – Legyen, így Szilveszter úr. Misikét Rozmayer úrra bízta, egy pillanatra vigyázzon rá, s odaballagott a pálya középkörében üldögélő Jaszibarához. A szurkolók csak azt látták, valamit mondott a gyerekeknek a gyászhuszárok generálisa, azok először mosolyogtak, majd komolyra váltott a képük, elszántak lettek. Szilveszter úr nyugodtan visszaballagott a fiához és Mekkencs-hez, a szabók bizalmijához. Nem szólt ő semmit, pedig Rozmayer úr oldalát cigányfúróval böködte a kíváncsiság, mivel biztatott a Főkuvik. Valami nagyon hatásost mondott, mert alig kezdődött el a második féldő, sólyomszárnyakon röpködött a Jaszibara minden játékos, lefutották beképzelt, államilag pártolt ellenfeleiket, s alig telt el az első negyedóra, kiegyenlítettek, a második negyedóra végén már 5:3-ra, a mérkőzés befejeztével meg 6:3-ra vezettek, megnyerték a meccset, gyászba borították a Vasút FK játékosait, elnökségét és az állomásfőnök urat, a tiszteletbeli csapatkapitányt. A közönség nem hitt szemének, de leginkább rontva volt a bakkecske Rozmayer úr, fogait csattogtatta, miként ollóját szokta, ha veszettül haragos, ilyenkor az inasok menekültek a közeléből. – Ez nem lehet igaz, fuldokolta végül. – Csak hazaviszem a gyereket, s találkozunk Beretkáék pincéjében! Tíz liter buckai kudar legyen az asztalomon, Hajo tamburásai pedig a legszomorúbb bunyevác dalt pengessék beköszöntőnek! – Hazafelé menet Szilveszter úr bekopogott egy ablakon. Kócos öregasszony, a Polikárp utcai sógoregylet mosónője, dugta ki bibircsókos orrát: mi van? – Üzlet, Piri mama! Üzlet! Kapja össze magát, nehogy elijedjen a nép a boszorkányképétől! Futás a Polikárp utcába, aztán mondja meg Madám Kátónak, hogy egy órával előbb legyenek bent a lányok! Egész focicsapat érkezik. Az én vendégeim! De kedvesek legyenek a drágáim, mert csupa szűz gyereket röpíthetnek mennybe! Borravaló mindenkinek!

Nyitás előtt egy órával, zárt ajtók mögött, a Jaszibara minden játékos, még a tartalékok is, levedlették fiúbőrüket, mint a kígyók, s férfivá értek, legnagyobb gyönyörűségükre. Szilveszter úr és Rozmayer úr meg még sokan mások, jóbarátok, Beretkáék prэшáza előtt, a nagyeperfa alatt, kecskelábú asztal mellett buckai kadarkát hörpöltek, Hajo Tumbas meg áldott tamburásai kipengettek minden magyar, bunyevác, szerb és jiddis dalt, édest, keserút, szívet megindítót, szembe könnyet varázsolót.

A városi rendőrparancsnokságon ez idő tájt Turanov detektív szidta Nedics próbarendőrt, egy sándori vasutas származékát. Az ominózus mérkőzés éjszakáján arra volt kíváncsi Turanov főfelügyelő úr, hogy a főnök szerint tátott szájunak titulált Nedics próbarendőr miért nem figyelte jobban, miért nem tudja azt, mivel vette rá a Jaszibarát Funero úr, hogy egyetlen féldő alatt sárga földbe gázolja a Vasút FK-t? – Most ez a legfontosabb kérdés, te címeres ökor!– ordított a detektív. – Mi lehet hatásosabb támogatás, mint az állami?

Turanov másnap reggel megbizonyosodhatott arról, hogy Nedics próbarendőr mégsem kétbalkezes, és nem alszik meg szájában a tej, dereng előtte

néminemű rendőrségi jövő, mert a főfelügyelő úr az igyekvő fiatalember beszámolójából megtudhatta, hogy nem üldözendő magyar titkokat sugdosott ám Funero úr a diákoknak a félidőben, hanem megnevezte, már bocsánat felügyelő úr, a női szemérmes, s győzelem esetén minden csapattagot meghívott Madám Kátó Polikárp utcai műintézetébe. Rejtett őserők ébredtek a fiúi testekben-lelkekben, kancaszagot érző csődörökké változtak, világos, hogy a Vasútnak szemernyi esélye sem volt ellenük. A Jaszibara minden tagja, közvetlenül a mérkőzés után, a bejárat feletti vörös lámpa gyújtása előtt, zárt ajtók mögött, nehogy valamely tanár urak esetleg diákjaikba botoljanak, ott viháncolt a Polikárp utcai kupiban életében először. De mindeme hatalmas dűrögés azzal kezdődött, hogy Rozmayer meg Szilveszter a félidőben fogadtak tíz liter kadarkába, Szilveszter szerint a Jaszibara 0:3-ról még győzhet. Aztán megcsinálta a győzelmet, Rozmayer meg fizette a kadart. Reggelig énekeltek a Gányó soron, végül vagy húszan voltak, főleg magyarok meg zsidók, de bunyevácok is, meg két szerb is, egyikük nyugalmazott ezredes, a másik földbirtokos, no, ezek vigadtak a Jaszibara meglepő győzelme után Beretkáéknál, a Buckában, Tumbas Hajo bandája meg tamburált. Hát így volt! – Felhő takarta el a főfelügyelő szeme elől az ébredő napot, aztán tele szájjal hahotázni kezdett. Nedics próbarendőr meg vigyázzban állt, mert jelentés után elfelejtett ellazulni. – Az anyja úristenit, röhögte Turanov, mindig e gyászhuszárnak vannak a legjobb ötletei! – Aztán csak vakarta a fejét, mind a két kezével, morgott, átkozódott sárga fogai közt, affene! –, hogyan mondjam el a rendőrfőnök úrnak, hogy tíz liter bor miatt seggre ejtették az állami kötényben ringatott futballcsapatát?

1931. május 29-én játszotta életbe vágó mérkőzését a Vasút FK a belgrádi Jugoszlavija ellen. Győzelem kellett, hogy a szabadkaiak megőrizhessék első osztályú státusukat. A félidő a belgrádiak egygólos vezetésével zárult. Szilveszter úr, a különc temetkezési vállalkozó, a szünetben megjelent a Vasút öltözőjében, s felajánlotta a játékosoknak ugyanazt, amit annak idején a Jaszibara SC csapatának, ráadásul a vezetőség által kiválasztott legjobb játékost meghívta Pestre, a Conti utcába.

Csoda történt, fordított a Vasút!

Ordított a szenzáció másnap a belgrádi Vreme napilap címlapján.

Madám Kátó műintézetében reggelig tartott a viháncolás, gyönyörök kertjében éltek a hegyvidékekről származó focisták, hősünk vendégei, s a helyi sportbarátok nyíltan dicsérték Funero urat. Újra bizonyosságot nyert, hogy az Úristen a nőkben rejtette el a férfinép leghatásosabb doppingszerét.

Azonban két nap múlva a belgrádi Vreme az első oldalon, szalagcímben közölte:

Tisztátalan viszonyok futballberkekben Szabadkán!

Név szerint ugyan nem emlegettek senkit, de beszámoltak arról, hogy egy helyi vállalkozó a Jugoszlavija feletti győzelmet a Polikárp utcai nyilvános ház művésznőinek kegyeivel honoráltatta. A mérkőzés legjobbját meg Pestre invitálta, egy ottani reprezentatív bordélyba. Miért nem Belgráddal jutalmaz a szabadkai vállalkozó? – tette fel a kérdést a cikkíró.

A szecessziós zsinagógával szembeni borbélyműhelyben a zöld hokedlin ülve várakozó nyugdíjas rendőrszázados, valami Gyorgye Milenkovics olvasta föl a Vreme cikkét. Hallgatósága nem ismerte a szöveget, így az idő fogdmeg szemrebbenés nélkül, emeltebb hangon folytathatta tovább szövegét, mintha az újságból olvasná a személyes szentenciát.

– Belgrádban is teremnek osztályon fölüli kurvák, nem csak repedtsarkúk, és léteznek ott is fényesebbnél fényesebb tükrös kuplerájok.

A kiválasztott balszélsőnek, valami Milivoje Jovicsnak (aki melleleg nem volt a sorsdöntő meccs legjobbja, de tagja volt a csetnikszervezetnek) Nedics törzsőrmester hozta meg az útlevelet Belgrádból, példásan gyorsan elkészült a dokumentum: két nap alatt. A balszélső feladatul kapta Nedicstől, hogy mindent alaposan figyeljen meg, Szilveszter minden lépéséről tudjon, mert hazatérve be kell számolnia a történetekről, ez hazafias kötelességed! – biztatta őt Nedics, amikor a legény arca e felkészítés során arról árulkodott, legjobb lenne sehova se menni.

Pedig nagy élmény volt Milivoje Jovics számára a pesti kirándulás. Lelkesen számolt be hazatértekor Nedics törzsőrmesternek, aki arról bizonyosodhatott meg, hogy az átszállított szemfedőket – hősünk kéthetente ezer szemfedőt szállított Pestre egy ottani vállalkozónak, ez legális üzlete volt – rendben átadták egy zsidó kereskedőnek, utána felmentek a budai várba, ott ebédeltek egy előkelő étteremben, és felsorolta Nedics törzsőrmesternek pontosan, mit; nagyon jó volt, zárta az ebédről szóló beszámolót a balszélső. Aztán lefiákereztek a Szarvas térre, a Szarvas vendéglőbe, itt lakott, dolgozott és étkezett annak idején Vuk Sztefánovics Karadzics, a szerb hősi énekek begyűjtője és a szerb cirill írásmód megteremtője, amikor Budán élt, mert Szerbiából elüldözte a hatalom. E tudós embernek hazájából el kellett menekülnie. Tudja ezt maga, törzsőrmester úr? – kérdezte Jovics. – Aztán kimentünk Szentendrére, ahol több gyönyörű szerb templom van, egy meg püspöki templom, és találkoztunk a pravoszláv püspök úrral is, mindketten kezet is csókoltunk neki, Szilveszter elsőnek, ő mutatta, mit kell tennem. A mi ottani püspök urunk jól ismeri Szilveszter urat, mert egyszer valami fontos javítást végzett a püspöki templom ikonosztázan. Gyönyörű a templom ikonosztáza, mesések azok a képek, törzsőrmester úr! Nagyon barátságos volt Szilveszter úr irányában püspök urunk! Törzsőrmester úr, tudja maga, hogy Szentendrén valódi szerb püspökség van? – Nedics kezdte elveszíteni a türelmét. – Arról beszélj, te gányó – biztatta –, kikkel találkozott Szilveszter a magyarországiak közül? – Senkivel, mert kegyelmes püspök urunktól egyenesen a kuplerájba mentünk. Ott vacsoráztunk, s megint felsorolta a balszélső szinte a teljes étlapot, ültünk az asztalnál, beszélgettünk, csak akkor váltunk el egymástól, ha kimentünk hugyozni. Dehát annyit ittunk, csodás borokat (!), hogy néha ki kellett menni. Aztán lányt választottam, nagyon szép lányok voltak ott, törzsőrmester úr, olyanok is, akik tudtak szerbül, de én magyarcát kívántam, és reggelig vele voltam. Szilveszter úr pezsgőt hozatott nekem meg a lánynak, én voltam a *harambasa!* A mellettem levő szobában meg ott időzött Szilveszter úr, szintén egy csinos lánnyal, hallottam dörmögő

hangját, aztán meg a horkolását. Kegyetlenül horkolt, biztosan a sok bortól, amit magába döntött, mert ittunk becsülettel, én kettő helyett is. Reggeli az állomáson, a restiben, de ez nem egyszerű resti ám, mint a mieink itt, Szabadkán, hanem tiszta, mint a patika, valódi étterem, cigányok muzsikálnak benne! Aztán fölültünk a vonatra. Ott Szilveszter úr azonnal elaludt, fújta a határig, nekem kellett ébresztenem. Ennyi.

Nedics törzsőrmester jelentésébe belekomponált némely imaginárius adatot is, de kapott is emiatt nagyokat az orrára a titkos csetnik felettesétől, így meggyőződhetett arról, hogy a balszélső Milivoje Jovicsot mások is kihallgatták. Különösen fájdalmas volt a törzsőrmester számára az a fölöttes figyelmeztetés: vigyázz, el ne veszítsük a bizalmunkat irántad! Mentegetőzni sem mert, csak lehajtotta a fejét, forrt benne a méreg, Szilveszter urat legnagyobb ellenségének érezte, halálos ellenségének. Vagy ő, vagy én! – hajtogatta a hazafelé úton.

Így gyülekeztek a viharfellegek Szilveszter úr feje fölött, ám ő nem törődött a veszéllyel! Ha a nagy háború teljes idejét, az első naptól az utolsóig megúsztam, akkor engem Szűz Mária biztosan a kötényében ringatott!

Kár volt Szilveszter úrnak e szivárványoptimizmusa! Nedics törzsőrmester titokban adatokat gyűjtött hősünkről, ha majd sor kerül rá, kegyetlenül összerúghatom a bokáját! Megátalkodott csempész és hazaáruló! Horthy Miklós valószínű ügynöke! Évről évre szinte éjjel-nappal szimatolt, csapdákat állított számára, de Szilveszter úr soha nem akadt horogra. Viszont néha mégis fülébe jutott a fogdmegnek, hogy a koporsógyáros alighanem kommunistákkal cimborál, tán híreket hordoz Pestre, onnan meg vissza. És látták már az orosz nagykövetség környékén is. Próbálgatott valami legendát megrajzolni ügynöki tevékenységéről, de a főnöke, Turanov úr, kinevette, leintette a buzgó törzsőrmestert, s nem ajánlotta soha rendőrtiszti iskolába.

– Zsákutcába juttatott ez a rohadék magyar!

Nedics örökös törzsőrmester zakója zsebében egy pisztolygolyót hordott, kicsi fekete vászonzacskóba rejtette, nehogy véletlenül valakinek mégis a kezébe kerüljön, s baja lehessen belőle, mert egy nagy háborút járt baka lenyúzta a golyó hegyéről a rézingeret, levágta az ólomcsúcsot a sima felületbe egy keresztet metszett fanyelű bicsakkal. De vigyázzon ám, törzsőrmester úr, senki meg ne lássa, mert ez most már dum-dum golyó! Nemzetközileg tiltott. Ha az osztrákok szerb fogolynál találtak ilyet, azonnal fültövön lötték, de mi is így tettünk velük.

A magyar világban Nedics úr rájött, hogy folyékonyan beszél magyarul, így a Zentai úti temető mögött levő téglagyárban éjjeliőr lett. Megúsza a magyar sorozásokat, mert elárulta, hogy a jugoszláv királyi rendőrségnél szolgált, bakanak megbízhatatlan lett.

1944 októberében, amikor a szovjet egységek bevonultak Szabadkára, nagyon félt, hogy Szilveszter úr esetleg beárulja, mert vannak vagy voltak tán valami kapcsolatai oroszokkal Pesten, de nem történt semmi, a szovjetek elhagyták Szabadkát, és átadták a hatalmat a bevonuló Tito-partizáncsapatoknak. Nedics rendőr lejelentkezett, azonnal beosztást kapott az elhárításnál. Már mint alhadnagy elvtárs, egy sötét éjjel bekísérte Szilveszter urat a szecessziós városháza

harmadik emeletére, módszeresen törögte el a székhez kötött szerencsétlen ember oldalbordáit, végül aláíratta a halálra kínzott emberrel, hogy jó pénzért megvásárolta tőle koporsógyárát és temetkezési vállalkozását. Az ügylet lezárása után hosszú késsel egyetlen nyisszantással vágta át a haldokló torkát. A hulla titokban utazott Zentai úti temető melletti aszanációs elhagyatott téglagyárgödörbe, amelybe a városban kivégzett, a fasiszta megszállókkal együttműködő egyének maradványait gyűjtötték, és rajtették volna el kíváncsi szemek elől.

Nedics rendőr elvtárs adás-vétel után sikeresen érvényesítette tulajdonjogát, ám vállalkozóként fuldoklóként szalmaszálba kapaszkodott, mert a cégvezetéshez nem konyított. Viszont gyorsan bekövetkezett az államosítás, újra nyomozni kezdett, de rövid, sikertelen belügyi szolgálat után nyugdíjazták. Morgós, elégedetlen polgára lett a színeváltó titói Jugoszláviának, bele is halt csalódottságába és a gyomorrákba, mely hite szerint Isten reá küldött egyetlen büntetése volt.

Unokája, egy tehetségtelen borbélysegéd rátalált egy porlepte cipős dobozban a *deda* eldugott iratcsomagjára. Olvasgatta a lapokat, s rájött, hogy elődje valami temetkezési vállalat tulajdonosa volt az államosítás előtt. Sokáig töprengett, mitévő legyen, végül 2005 tavaszán jelentkezett a jóvátételi bizottságnál, követelte a nagyapjától államosított koporsógyár és temetkezési vállalkozás árának megtérítését. A bizottság megszavazta a jóvátételt, ám a bizottság elnöke, egy vicces alak, a Városi Bírósághoz fordult, vizsgálendő, hiteles-e a szerződés, mert a dátumozás Szilveszter úr eltűnése után három nappal történt.

Egy fiatal bírósági jogászyakornok tüzetesen átnézte az okmányokat, megtalálta az irattári hitelesítési másodpéldányt, az indigósat, amely tiszta volt, de gyanús foltocskákat talált az eredetin. A szerződést kivitte a kórházba, amelynek laboratóriumában megállapították, hogy a hat barnásfekete foltocská em-bervértől származik, még hozzá egyetlen ember vére spriccelhetett a papírra.

- Mikor? - kérdezte a fiatal bírósági jogászyakornok.

- Vagy hat évtizede.

Hivatalos jegyzőkönyvet kért és kapott a vérvizgálatról az igyekvő fiatal jogászyakornok. Beszámolója szerint, amelyet nagy komolyan osztályvezető-jének prezentált, kényszer hatására történhetett az adás-vétel. Az osztályvezető bólogatott, megdicsérte a szorgalmas, ifjú munkatársát, és nagy jövőt jósolt neki.

A dicsérgető osztályvezető még azon a délelőttön elment borotválkozni a kétbalkezes borbélysegéd kése alá. Miután az reszkető kézzel levakarta az ügyvéd úr képéről a borostát, a kuncsaft így szólt szépítőjéhez:

- Rajtam áll, mi lesz a sorsa beadványodnak. Megvizsgáltuk az udbás nagyapád és a koporsógyáros szerződését, bizonyítható, hogy az adás-vétel kényszer alatt történt. A kis barna foltok Szilveszter úr vérenek maradványai.

A borbélysegéd nem szólt semmit.

- Mennyit adsz, ha kártérítést kapsz?

- A harmadát.

Osztályvezető úr megköszörülte torkát.

- Felét - súgta a kétbalkezes borbélysegéd.

Kicsi történet szecessziós térben

Szabadkán, e határ menti városban, először csak suttogók terjesztették pártkörökben a nagy kommunista titkot, amelyet közemberek fülétől elzárt a hatalom.

- Hazánk hős fia, Nagy Tanítónk, maga Tito marsall látogat el hozzánk!

A koncentrikus körökben hullámzó örömhír könnyen átléphette a városházi korlátokat, így nem volt meglepő, hogy a messzi földről idetelepített vezetők, különösen a párttitkár és a városelnök testét lázrohamok tüzelték forráspontig.

Partizán múltjuk emelte égig e vezető kör tagjainak tudományát, és a város fõlszabadítóinak nevezték magukat, mert kipucoltuk a gaz, fasiszta bandát a környékrõl, hangoztatták. Pedig az úgy volt, hogy a szovjet csapatok már alig látható lábnyomát követve találtak rá a homokon épült soktornyú városra, ahol tömegével ritkították a megszálló magyarokkal együttműködőnek tűnő helyi fasisztának bélyegzett magyarokat. Tették mindezt a kommunista és az emberi szabadság nagy dicsőségére. A valóságos együttműködők előbb eliszkoltak, mint a magyar helyõrség és csendõrség.

Viszont az ingatlanok maradtak, egy-két napig árválkodtak csak a házak, a jövevények belakták a pompás polgári szobákat, de hideg volt az õsz, így gyorsan hamuvá lettek az értékes bútorok.

Ami maradt, csak hideg tél világa volt.

Meg égen a fogyó hold.

És most hívatlanul látogató érkezik.

Bejelentették. Megjön. Az Úr ereszkedik Égbõl a Földre,

- Mit mutathatunk meg Titónak városunkból? - nyögdecselet a városi párttitkár.

Hallgatói plafonra pislogtak.

- Itt minden Ferenc Józsefre emlékeztet.

- Meg Mária Teréziára - kottyantott közbe egy helyi tanító, aki õrmesterségig mászott a csillagos ranglétrán, pedig negyvenötben kétnapi rejtõzködés után kocsonya lélekkel jelentkezett a partizán behívóparancsra. De ezt nem tudta meg róla soha senki.

- Ki az a Mária Terézia? - sápadt el a városelnök.

- Osztrák császárnõ. A tizennyolcadik században õ adott szabad királyi városi rangot Szabadkának.

- Már megint ez az Osztrák-Magyar Monarchia! - bosszankodott a zord hegyek szülõtte. - Mikor lesz már ennek vége?

- Hát ennek, hála istennek, régen vége van! - mosolyodott el a tanító.

- Itt még nincs vége! - ordított a párttitkár. - De majd én végét csinálók! Ha kell, tüzzel-vassal!

- Ilyet már csináltunk, elvtársam - szólt közbe az államvédelmi osztály fõnöke. - Ma már kicsit más a helyzet. De szétcsaphatunk a kommunisták és

szocialista öngazgatói rendszerünk megrögzött ellenségei között. A Kopársziget neve errefelé ismerős még a csecsszopók számára is.

Hosszú, de vonalas vita után a szűk városvezetés megegyezett abban, valami tanárokat kell fölparancsolni a ferencjós-kás városháza egyik termébe, ott megmagyarázzák a helyi viszonyokat, várostörténetet meg más szép tudnivalót is, dióhéjban, és nagy hangsúlyt fektetünk majd a Népfelszabadító Háború és Forradalom, valamint az újjáépítés hatalmas vívmányaira.

– Az államvédelmi osztály vezetője letapogatja a tanárok életútját, ez igazán tüzetes vizsgálat legyen ám! – végszavazott a város párttitkára.

Hat pedagógus járt éjjelenként a magyar szecesszió legpompásabb épületének harmadik emeletére, az államvédelmisek kérdéseire válaszolgatni. A kíváncsi fiúk arra is rákérddeztek, megkönnyebbülés befejeztével melyik kezükkel törlik ki seggüket a megfélemlített tanárok.

Miután a gimnáziumi katedrák beidézett mestereit átvilágították, és a legborzasztóbb keresztkérdések után sem találtattak könnyűnek, az első emeletre helyezték őket, sötétedéssel oda lépdeltek az udvari, piszkos följáró lépcsőin, hogy egy varázsajtó megnyitásával szinte a mennybe kerüljenek. A díszes folyosó falain még nyíltak a magyar virágok, de a suttogók azt híresztelték, mire a marsall megjön, forradalmi vörös színnel takarják el a fasiszta pingálást.

Tanáraink szótlánul vonultak el a feketével firhangolt, pokolszín díszterem előtt. Hang nem jött ki egyikük torkán sem, ám elhaladván köhécselni kezdtek, valami csudaroham kaparászhatta torkukat.

Hallgatóik az előadások alatt kávéztak, cigarettáztak, egyik-másik néha vacsorázott is.

Az előadók óraszünetekben kimehettek pisilni. Mentek is. Egymáshoz nem szóltak, csak nagyokat sóhajtoztak. Mintha rabok lennének, sóváran tekintettek ki a nyitott klozetablakon a város tetőire. A szülővárosra. A városházán éjszakáztak, fülüket savként marta a fekete hegyek egyik városkájából származó államvédelmis útra bocsátó kellemes üzenete:

– Ha a meghallgatáson dadognának a vezető elvtársak, ha válasz nélkül maradnának, és Tito csalódná bennük, lenyúzom a bőrötöket, kiheréllek beneteket! Sötét cellában rohadtok meg!

– Ó, én szegény Szabadkám! – nyögdécselt a székszorulással küszködő öreg tanár.

Szabadkát sokan Európa legnagyobb falujának nevezik ma is. Kosztolányi Dezső, a nagy magyar poéta bölcsőhelyét poros-boros jelzővel illetve, s büszkén emlegette, hogy elemi iskoláját a Vörös Ökörben járta ki. Ez a tanoda más nevet nem is kaphatott volna, hiszen messze földön híres-neves volt a por- és borfészek Vörös Ökör csárda, majd fogadó, végül vendéglő. Egyesek azt mesélték róla, végzete a nádtető lett, leégett szinte porig az ősi intézmény. Mások úgy tudták, ráuntak a nagyfejű szenátorok a verekedésekre, bicskázásokra, vér- és bélontásokra, amelyek ott szinte naponta megestek, porig rombolták, ám helyét nem szórták be sóval, hogy ott többé a fű se nőjön, hanem építettek oda egy tanodát, pallérozdjon jóra a jövőendő!

Ezzel kezdődött tán a város aranykora, mely igen rövid ideig tartott, mindössze néhány évtizedig, ám állhatott volna városszerte e rövid időszaknak is sok építészeti emléke, csak az utókor hálája elmaradt. Magyaros stílusú, mintázatú épületeket sokat ledöntöttek, porig romboltak, helyére a jellegtelen nyolctíz emeletesek erdejét húzták föl, elidegenítettek volna mindenkit ebből az ingyen kapott világból. Csakhogy a szabadkaiak teremtettek néhány olyan épületet is, amelyek a magyar szecesszió gyöngyszemei, szentek és sérthetetlenek, ismertek világszerte. Jakab Dezső és Komor Marcell tervei alapján Nagy Ferenc és Kladek Lukács vállalkozók építették föl a csodát, a városházát, 1908 és 1910 között. A tanácssterem üveglakait, amelyeken magyar királyok és történelmünk nagy alakjai sorjáznak, Nagy Sándor festőművész alkotásai nyomán Róth Miksa készítette el. A tetőt egyedi zsolnai cserepekkel fedték, s minden ma is pompázik, száz év elteltével is jelképe a városnak. Tornya messzire lát, átnéz, ha akar, a trianoni határvonalon is. Még Szögedéből is észlelhetik, akik kíváncsiak rá.

A városi tanácskozásokat, ünnepségeket a díszteremben tartották meg. Róth Miksa keze által megszentelt nyílászárók üvegeinek fő helyén, középen, Mária Teréziát és I. Ferenc Józsefet, balra tőlük Árpádot, Szent Istvánt, Szent Lászlót, jobbra Mátyás királyt, Nagy Lajost és Könyves Kálmánt látjuk. A díszteremben még más híres magyarok is helyet kaptak körben kisebb ablakokon. A baloldalon Hunyadi János, Werbőczy István, és II. Rákóczi Ferenc, a jobbon Széchenyi István, Deák Ferenc és Kossuth Lajos néznek le ránk.

Ám az 1918 végén bevezetett hirtelen impériumváltozás 1919 tavaszán ezt a hősi magyar panteont megszüntette, jó két évtizedig eltakarták a pompás vitrázsokat.

Aztán megint kitalakarták őket, változott a gazda, nagyon rövid időre.

Végül véres váltás, gyors eltakarás!

Történetünk idején e gyönyörű térben, a magyar szecesszió legnagyobb és legszebb, világhíres épületében fészkel Szabadkán a párt- és városi vezetés, a harmadik emeleten meg, ahol cellák is voltak, az államvédelmi osztály félelmetes hivatala.

Elég az hozzá, hogy amióta csak létezik, Szabadka városát szerették meglátogatni valóságos és önjelölt uralkodók, kormányzók, helytartók, elnökök meg mindenféle hatalmakat gyakorlók. Némelyek ilyen joga Isten kegyelméből, némelyeknek meg a népfélség akaratából fakadt. Legalábbis ezt tölcséreztek az alattvalók fejébe az arra hivatottak. Az alattvalók feje mindig üres, s azt mindig fentről csurgatják tele megfelelő folyadékkal.

Történt egy tavaszon, valamikor a huszadik század ötvenes éveiben, hogy az ország első embere vizitációját jelentették be e poros-álmos városba, amelynek borissza lakóját, ha elfeledkezett volna magáról, föl-fölbresztették fölsőbb régiókból megjelent látogatók, hogy lelkesebben, serényebben öngazgassa szocializmusát. A vendég megérkezése után leült a szecessziós torony alatti zöld teremben egy tölgyfából készült faragott székbe, meghallgatta hajbókoló, mosolyképű alattvalói összevont kurta beszámolóját, s amikor kitalakartak

a kisebb-nagyobb alapszervezeti párttitkárok, az üzemek igazgatói meg más csepűrágók, megkérdezte a vendéglátó városelnököt és városi párttitkárt, mondták, elvtársaim, él itt közöttetek egy magyar asztalos és koporsógyártó mester, aki egyben temetkezési vállalkozó és szemfedőgyáros is? Engem, amikor szökni kellett a kegyetlen diktatúra fogdmegjei elől, ő segített át a harmincas évek elején Szabadkáról Magyarországon át Ausztriába. Ha akkor itt nyakon ragadnak engem, a nyílt színen akasztatott volna föl az akkori jugoszláv király, Ország-egyesítő Első Karagyorgyevecs Sándor.

A városelnök lélegzete elakadt.

Hónapok óta készült már az ország legnagyobb fiának fogadására, és bevágott mindenféle politikai brosúrát meg a jugoszláv Népfelszabadító Háború főbb mozzanatairól is rengeteget; hat tanár gyúrta, csurgatta belé a tudományt, hogy mindenről tudjon, ha éppen úgy hozná a beszéd sora, mert vendége egy világhírű győzedelmes partizánvezér, aki akkorra megjárta már Amerikát is meg a Szovjetuniót is, sőt Kínát is; s akinek majdani temetése 1980-ban világesemény lesz, és mindenütt, amerre csak megfordult, kapitalisták és kommunisták nagy pompával fogadták. Az ilyen ember csakis proletár-forradalmi fennkölt tartalmakról értekezhet.

A komoly kurzus alatt a felkészítő tanárok mindent megtettek, izzadtak, szegények, de leginkább az ideg-összeroppanáshoz álltak közel, mert itt a rossz osztályzatot a hegyvidékről ideirányított háborús hős polgármester nem, csak a tanár kaphatta. A látogatás napját megelőzően vagy két napon át ismételtetett, izzadt, félt, mindene remegett, mert úgy érezte, nem tud semmit. Szidta és fenyegette felkészítőit, lehülyezte őket. Azok csak hallgattak, lehajtott fejjel túrték a város leghatalmasabb emberének pocskondiázásait. A látogatást megelőző nap estéjén a városelnök és a párttitkár magához rendelte mind a hat tanárt, akik azt hitték, most jön a köszönet, talán valami jutalom is, de felettébb naivak voltak. Olyan letolást kaptak, amelyet soha életükben, s a városelnök tanári képességeiket is megkérdőjelezte. Ordított rájuk, durva szavakat vagdosott fejükhöz, fenyegetőzött, és nyíltan bevallotta, hogy hiába volt a rengeteg felkészülés, ő nem tud semmit. A tanárok lehajtott fejjel túrték a jégverést, s miután a városelnök buldogjaival kidobatta őket, búsan botorkáltak le a lépcsőkön, el az Elzába, egy őszes asszony államosított vendéglőjébe pompás palicsi rizlingre. Szótlanul kóstolgatták a nedűt, végül a legöregebb, akinek alig volt néhány éve a nyugdíjazásig, talán ezért is nem ijedt meg annyira, mint a többiek, köhintett egyet-kettőt, s halkán megjegyezte, az ilyen szarházikat én azonnal kirotálom, menten bezúgatom, ha kell többször is, megjamborodásukig. Dehát ezt a párt helyezte magas polcra, ez azt hiszi, mindent elérhet. A tudományt tanulás nélkül.

Marhaság az egész, sóhajtotta a legfiatalabb. Nem is marhaság, marhaszar. Az! Ezen csúszom el. Egy ilyen tehénlepényen! Még ő vágja az én fejemhez, hogy nem tudok semmit. Csak azért is doktorálni fogok! (Meg is tette hamarosan, aztán egyetemi tanár lett, majd az Akadémia levelező, később meg rendes tagja.) De hát ő azt sem tudja, mi az, tudományok doktora!

A harmadik, akinek cinóberes volt az orra, s diákjai pontosan tudták róla, hány liter borra regisztráltak a jókedvét, azt dűnnyögte, lópikula, cintányér, kócmadzag, hitvány bér, kössék föl magukat a hülye seggfejek, én meg kérek még egy litert! Kedves kollégáim, borban az igazság, borban a vigasz!

Ugy esett, hogy mindannyian hoztak szépen egy-egy kört, teljesen megnyugodtak, még meg is lapogatták egymás vállát, lapockáját búcsúzáskor. – Gyerünk haza, pihenni, holnap ki kell vezetnünk a diákokat az utak mellé, integetünk majd az államelnöknek, örüljön csak, mennyire szeretjük!

A világunk meg, a félelmetes, valamiért mégis változott. Furcsa tavasz jött.

Ágak között, tetők fölött lengett szép ruhája, megdobogtatta a férfiszíveket, mosoly lubickolt nők szemében.

Keleten, messze nagyvárosban feküdt kiterítve a fekete halott.

Parasztbarokk városunkba különös látogató vizitált, akiről azt hitték a gyökértelenek, addig soha nem járt e szecessziós térben. Olvadni kezdtek a legvastagabb jegek is, a zsolnai eresz csurgott, csöpögött. Igaz, vonakodva bár, de kitakarták újra a művészi vitrázsokat. Vidám szivárvány fészkelte a széksorokban.

– A kommunista szövetségnek nincs félnivalója királyoktól! – deklarálta valami belgrádi magas lovat megnyergelő.

– De ezek magyarok... – dadogott a városi pártbizottság titkára.

– Üvegkirályok, elvtársam! – nevetett nagyot a kinevezések és leváltások hatalmas ura.

A marsall látogatását követő második napon tanáraink idézést kaptak az államvédelmi hivataltól. Átborzongott, álmatlan éjszaka után pontosan megjelentek a félelmetes helyen, a szecessziós palota harmadik emeletén, ahonnan sűrűn-sűrűn az Adriai-tenger Kopár-szigete kegyetlen lágerében találhatták magukat a megidézett államellenes, sztálinista, tájékoztatóirodás páciensek. Lábzsibbadásig, fenékfájásig kuporogtak a folyosón felejtett ferencjósok padon. Gerincükön hideg-meleg futkározott, éles körmével bele-belecsípett kopottabb csigolyákba. Szó nem esett közöttük. Köhintettek néha, halkán torkot köszörültek, idegrendszerük citerázott.

Vártak vagy három órát. Vörösből fehérbe váltott arcuk, aztán sárgás, kutya-bőrös pergamenbe.

Végül kilépett irodájából egy jégszavú harmincas asszony.

– Mehetnek haza!

Az oktatók nyögdécselve keltek föl a számtalan nadrágfenékkal kifényesített császári és királyi ülőalkalmatosságról. Lebotorkáltak a hátsó lépcsőn. Az épülettel körülzárt udvarból csak az eget láthatták. Vidám színe volt, fényes, arany-nyal, jáspissal kevert. Michelangelo ilyen kékről nem is álmodhatott.

Fölszabadultan sóhajtottak. Zsibbadt tagjaikat élesztgették.

Az utcán, már hazafelé, így szólt a cinóberes orrú:

– A titkárnöknek nagyon szép lába van.